

Scholengroep ProBaz en Onderwijsgroep Perspecto
**Internationalisering primair
onderwijs Zeeuws-Vlaanderen**

Eindrapportage, 28 juni 2019

TITEL

Internationalisering primair onderwijs Zeeuws-Vlaanderen

DATUM

28 juni 2019

STATUS RAPPORT

Definitief eindrapport

OPDRACHTGEVER

Scholengroep ProBaz
Onderwijsgroep Perspecto

PROJECTTEAM DECISIO

Daan van Gent (d.vangent@decisio.nl)

PROJECTTEAM B&T

Marieke Reuter (Marieke.Reuter@vbent.org)

CONTACTGEGEVENS DECISIO | ECONOMISCH ONDERZOEK EN ADVIES

Valkenburgerstraat 212
1011 ND Amsterdam
T 020 - 67 00 562
E info@decisio.nl
I www.decisio.nl

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1. Inleiding	8
2. Data en analyse	10
2.1 Ontwikkeling internationale werknemers	11
2.2 Kinderen van internationale werknemers	13
2.3 Verdeling kenniswerker en arbeidsmigrant	14
2.4 Onderscheid naar leeftijd van kinderen	16
2.5 Uitsplitsing naar nationaliteit van de kinderen	17
2.6 Conclusie en samenvatting analyse feiten en cijfers	20
3. Kwalitatieve analyse	21
3.1 Economie en arbeidsmarkt	22
3.2 Keuzes doelgroep	24
4. Prognose anderstaligen PO Zeeuws-Vlaanderen	28
4.1 Basis trendsceario	29
4.2 Trendsceario laag	29
4.3 Trendsceario hoog	30
4.4 Conclusie en samenvatting prognoses	31
5. Conclusies en doorkijk naar vervolg	32
5.1 Conclusie	32
5.2 Doorkijk fase 2	33
Bijlage 1. Gesprekspartners	35
Bijlage 2. Gespreksleidraad	36
Bijlage 3. Overzicht aantal anderstalige kinderen per kern	38

Managementsamenvatting

S.1 Aanleiding onderzoek

Economie en demografie van de regio Zeeuws-Vlaanderen worden steeds internationaler. Reden is dat een aantal internationaal actieve bedrijven de laatste jaren is gegroeid. Daarbij is in de regio sprake van krapte op de arbeidsmarkt, waardoor bedrijven zich vaker richten op het aantrekken van internationale werknemers. De groeiende groep internationale werknemers woonachtig in de regio brengt uitdagingen met zich mee op andere beleidsvelden, zoals huisvesting en onderwijs.

Zo ervaren ook de schoolbesturen in het primair onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen de laatste jaren een toenemende instroom van anderstaligen naar hun scholen. Op initiatief van Scholengroep ProBaz en Onderwijsgroep Perspecto is om die reden gestart met een oriëntatie en onderzoek naar verschillende mogelijkheden van internationalisering in het primair onderwijs. In een eerste fase is met diverse regionale stakeholders (bedrijfsleven, overheden) gesproken over wens, nut en noodzaak van internationalisering in het primair onderwijs (PO). Het initiatief is positief ontvangen. De trend wordt herkend en de waarde dat internationalisering van het onderwijs bij kan dragen aan het regionale vestigingsklimaat voor bedrijven en *internationals* wordt erkend.

Dat vormde het vertrekpunt voor een onderzoek en nadere verkenning van de vraag naar en haalbaarheid van een vorm van internationaal onderwijs in de regio. Decisio en B&T hebben dit onderzoek in de periode maart – juni 2019 uitgevoerd.

S.2 Data en analyse

In het onderzoek is data verzameld over de ontwikkeling van het aantal internationale – anderstalige – kinderen in de periode 2010-2017. Zij vormen in potentie de voornaamste doelgroep van een vorm van internationaal onderwijs. Mogelijk zijn er ook Nederlandse leerlingen die graag een vorm van internationaal onderwijs willen volgen, deze groep is in voorliggend onderzoek niet in beeld gebracht. Data-analyse is gestoeld op gegevens van de Belastingdienst over internationale werknemers, via CBS Microdata is in beeld gebracht hoeveel kinderen deze groep heeft en wat kenmerken van deze kinderen zijn. Naar voren komt dat:

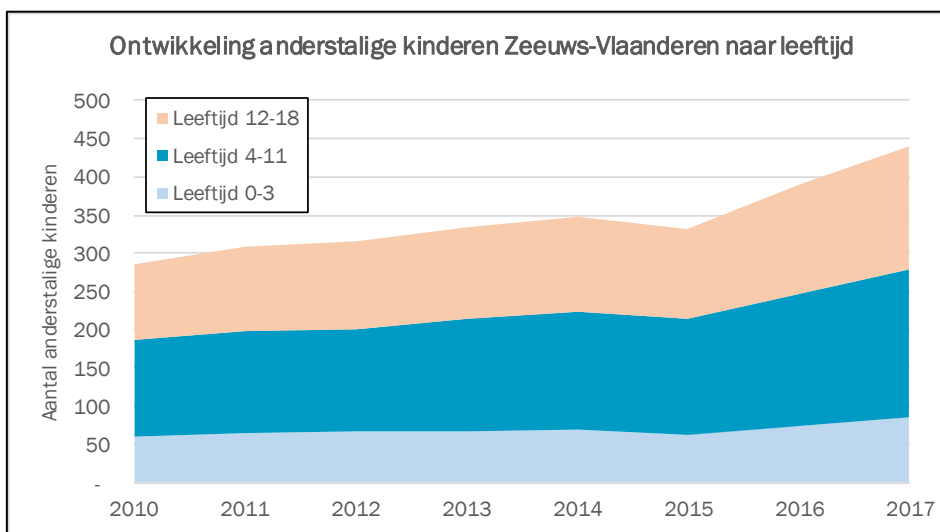
- In Zeeuws-Vlaanderen in 2017 in totaal circa 1.500 kinderen woonden waarvan ten minste één van de ouders een internationale werknemer is.

- 30 procent van de kinderen van internationale werknemers *niet* de Nederlandse of Belgische nationaliteit heeft. In totaal woonden naar schatting minimaal 440 anderstalige kinderen in Zeeuws-Vlaanderen.
- 44 procent van de alle kinderen een leeftijd heeft waarop zij naar de basisschool gaan (4-11), het gaat om circa 650 kinderen.

Wanneer we bovenstaande gegevens samenvatten en er vanuit gaan dat van alle 650 kinderen in de basisschoolleeftijd ook circa 30 procent anderstalig is (deze link is niet één op één te leggen), dan woonden in 2017 naar schatting bijna **200 kinderen** in Zeeuws-Vlaanderen die van huis uit anderstalig zijn opgevoed (omdat beide ouders niet de Nederlandse of Belgische nationaliteit hebben) en een leeftijd hebben waarop ze normaliter naar de basisschool gaan.

Ontwikkeling doelgroep

Het aantal anderstalige kinderen van internationale werknemers is in de periode 2010-2017 in Zeeuws-Vlaanderen toegenomen (met gemiddeld 1,1 procent per jaar). Deze ontwikkeling is sinds 2015 bovengemiddeld (met 2,7 procent groei per jaar). In onderstaande grafiek zijn deze gegevens samengevat.

Regionale spreiding doelgroep

Het aantal anderstalige kinderen van internationale werknemers concentreert zich in Terneuzen, Sas van Gent en (in iets mindere mate) in Hulst. Een overzicht van het aantal anderstalige kinderen per kern is opgenomen in bijlage 3.

Verder blijkt uit de data-analyse dat:

- 68 procent van de ouders een internationale arbeidsmigrant is en 32 procent een internationale kenniswerker¹.
- Ook het aandeel jongere kinderen (in de leeftijd van 0 tot 3 jaar) relatief groot is (20 procent). Dat geeft een doorkijk in de mogelijke instroom van anderstalige leerlingen in de komende jaren en geeft aan dat het ook een actueel vraagstuk is bij de kinderdagopvang en peuterspeelzalen.

S.3 Kwalitatieve analyse

In het onderzoek is met vertegenwoordigers van enkele bedrijven gevestigd in de regio, de betrokken gemeenten en de provincie gesproken. Allen herkennen zich in het beeld dat economie en arbeidsmarkt internationaliseren. In aanvulling op de data die wij tot onze beschikking hebben (die gaat tot 2017), wordt aangegeven dat in 2018 en begin 2019 een grote groep internationale werknemers naar de regio is gekomen. Dat heeft onder meer met een centralisatie van alle BPC activiteiten van Dow Chemicals in Terneuzen te maken.

Arbeidsmarktprognoses laten zien dat de provincie Zeeland de komende jaren naar verwachting te maken krijgt met een tekort op de arbeidsmarkt van 6.000 werknemers in 2022. Oorzaken daarvoor zijn de aantrekkende economie en een vergrijzende bevolking in Zeeland. Bedrijven geven aan dat dit tekort deels opgelost zal worden door personeel van buiten de regio aan te trekken. Echter worden een aantal knelpunten gesignaleerd om deze groep mensen goed op te kunnen vangen en het daarmee aantrekkelijk voor hen te maken om zich hier te vestigen. Het gaat bijvoorbeeld om een mismatch op de woningmarkt (klein aanbod middensegment huurwoningen en koopaanbod in lagere segment is gering), geringe mogelijkheden voor de partners van werknemers om passend werk in de regio te vinden en de afstand tot de Randstad (vooral voor potentiële Nederlandse werknemers).

Internationale werknemers hebben ook met bovenstaande knelpunten te maken. Aanvullend daarop is het aspect van (taal)integratie in Nederland en specifiek voor hun kinderen de instroom in het (reguliere) onderwijs. Op basis van de gevoerde gesprekken komt naar voren dat internationals in de regio de aandacht voor taal en de bereikbaarheid van de school als belangrijkste aspecten benoemen die van invloed zijn op de keuzes van internationals om zich te vestigen in Zeeuws-Vlaanderen.

¹ Het onderscheid tussen deze twee groepen is gebaseerd op het jaarinkomen van de internationale werknemer. Als deze boven de zogenaamde 30%-regeling komt, dan duiden we de internationale werknemer als een kenniswerker. Wanneer het inkomen van de werknemer lager is, dan duiden wij diegene aan als arbeidsmigrant.

S.4 Prognose anderstaligen PO Zeeuws-Vlaanderen

Op basis van de kwantitatieve ontwikkeling van het aantal anderstalige kinderen in de periode 2010-2017, economische prognoses en verwachtingen vanuit de gesprekspartners is een drietal trendsscenario's opgesteld om de ontwikkeling van de doelgroep te projecteren. Deze laten een bandbreedte zien van groei tot circa 400 anderstalige kinderen in het PO in 2030 (in een hoog trendsscenario), stabilisatie rond de huidige 200 kinderen (in een laag trendsscenario) en gemiddelde ontwikkeling tot ongeveer 300 anderstalige kinderen in het PO (basis trendsscenario).

Gezien de meest recente ontwikkelingen (relatief grotere groei in 2016 en 2017) en de signalen van krapte op de arbeidsmarkt op korte termijn, is de verwachting van de onderzoekers dat de ontwikkeling eerder aan de bovenkant van de bandbreedte zit dan aan de onderkant. Verdere ontwikkeling zal zich naar verwachting voornamelijk concentreren in de Kanaalzone.

S.5 Conclusies en doorkijk

Het onderzoek toont aan dat door stakeholders geschetste trends van internationalisering en een toenemende instroom van anderstalige kinderen in het PO in Zeeuws-Vlaanderen ook statistisch onderbouwt kunnen worden. De verwachting is dat deze ontwikkeling zich de komende jaren doorzet, mits bepaalde voorwaarden voor vestiging verbeterd worden. Het gaat onder meer om voldoende passend woningaanbod voor internationale werknemers. Mogelijk dat ook het onderwijs in de regio een bijdrage kan leveren aan het verbeteren van het vestigingsklimaat voor internationals. Om deze mogelijkheden verder te verkennen zijn voor vervolgonderzoek enkele bouwstenen aangereikt. In paragraaf 5.2 zijn deze bouwstenen opgenomen.

1. Inleiding

Aanleiding

De Nederlandse economie en arbeidsmarkt worden steeds internationaler. Meer en meer buitenlandse bedrijven weten hun weg naar ons land te vinden. Vanwege hun internationale achtergrond en netwerk brengen zij internationaal personeel met zich mee. Daarnaast zijn ook steeds meer Nederlandse bedrijven en instellingen in steeds grotere mate afhankelijk van personeel uit het buitenland. Het gaat economisch op dit moment goed, bedrijven zijn voor groei echter wel afhankelijk van voldoende beschikbaar personeel. Op dit moment is de arbeidsmarkt krap², bedrijven zijn mede om die reden voor personeel steeds vaker aangewezen op internationale werknemers. Wanneer het lukt om de groei vast te blijven houden zal dat automatisch betekenen dat meer internationale werknemers hun weg naar Nederland vinden.

Een toename van internationale werknemers in ons land brengt uitdagingen op diverse beleidsterreinen met zich mee. Huisvesting en onderwijs zijn daar voorbeelden van. Dat zijn aspecten die het vestigingsklimaat van een regio voor deze doelgroep in sterke mate beïnvloeden. Voldoende beschikbaarheid van woningen (passend bij de vraag en behoefte) en onderwijs dat is ingericht op het opvangen van kinderen met een internationale achtergrond maakt het voor internationale werknemers aantrekkelijker en aannemelijker dat zij naar de regio komen. Dit is onder andere ook gebleken uit onderzoek van Decisio en B&T naar de toegankelijkheid van het Nederlandse onderwijs voor internationals³.

In Zeeuws-Vlaanderen wordt in de laatste jaren in toenemende mate ervaren dat sprake is van een krappe arbeidsmarkt. Veel bedrijven geven aan personeel in het buitenland te werven. De gemeenten in de regio merken dat aan een toenemende vraag vanuit het bedrijfsleven naar andere woonvormen en de schoolbesturen in het primair onderwijs merken dat aan een toenemende instroom van kinderen met een niet Nederlandse achtergrond.

Vanuit deze achtergrond zijn de samenwerkende schoolbesturen in het primair onderwijs, op initiatief van Scholengroep ProBaz en Onderwijsgroep Perspecto in het voorjaar van 2019 gestart met een oriëntatie op verschillende mogelijkheden van internationalisering in het primair onderwijs. Daartoe is in een eerste fase door

² Zie bijvoorbeeld analyses van het CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/20/krapte-arbeidsmarkt-neemt-verder-toe> gepubliceerd op 14 mei 2019.

³ Het onderzoek is in opdracht van het ministerie van OCW uitgevoerd en hier te vinden: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/11/05/onderzoek-toegankelijkheid-nederlands-onderwijs-voor-internationals>

de schoolbesturen zelf met diverse stakeholders uit het bedrijfsleven en vanuit de overheid gesproken. Door deze stakeholders is het initiatief positief ontvangen. Zij herkennen de trend en de waarde dat internationalisering van het onderwijs bij kan dragen aan het regionale vestigingsklimaat voor bedrijven en *internationals*.

In vervolg op de oriëntatiefase is door de schoolbesturen aan Decisio en B&T gevraagd een nadere verkenning van de vraag naar en haalbaarheid van een vorm van internationaal onderwijs in de regio uit te voeren. Dit onderzoek is gericht op het ophalen van feitelijke trends en ontwikkelingen, onder meer op basis van relevante statistieken over verschillende doelgroepen en van het bedrijfsleven. Achtergrond, inkomen en vestigingsperspectief van de *internationals* heeft invloed op de keuze van het onderwijs. In dit onderzoek worden prognoses en trends in beeld gebracht ten aanzien van het aantal en de achtergrond van de *internationals*. Deze worden, onder meer op basis van gesprekken met diverse betrokken organisaties, vervolgens voorzichtig gekoppeld aan bouwstenen als startpunt wat dit zou kunnen betekenen voor de inrichting van het onderwijs.

Voorliggend rapport doet verslag van het onderzoek en is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt een overzicht van feiten en cijfers gepresenteerd. Het betreft data over de ontwikkeling van het aantal kinderen van internationale kenniswerkers in Zeeuws-Vlaanderen. In hoofdstuk 3 is een kwalitatieve analyse opgenomen over trends en ontwikkelingen ten aanzien van economie en arbeidsmarkt in de regio en over keuzes van de doelgroep. Hoofdstuk 4 bevat een vertaling van trends en ontwikkelingen naar prognoses voor de ontwikkeling van verschillende doelgroepen. In hoofdstuk 5 zijn ten slotte conclusies getrokken en is een doorkijk naar fase 2 opgenomen.

2. Data en analyse

In dit hoofdstuk is een overzicht opgenomen van data en analyse over het aantal internationale werknemers en kinderen van internationale werknemers⁴ woonachtig in de regio Zeeuws-Vlaanderen. De data is afkomstig van de Belastingdienst en beschikbaar gesteld aan CBS Microdata. Decisio heeft de data via CBS Microdata ontsloten. Achtereenvolgens zetten we de volgende gegevens en uitsplitsingen op een rij:

1. Ontwikkeling van verschillende doelgroepen internationale werknemers in de regio Zeeuws-Vlaanderen in de periode 2010-2017 (data over 2018 komt in het najaar van 2019 beschikbaar).
2. Ontwikkeling totale populatie kinderen van internationale werknemers.
3. Uitsplitsing populatie naar kinderen van internationale kenniswerkers en kinderen van internationale arbeidsmigranten.
4. Onderscheid in populatie naar leeftijd van de kinderen.
5. Uitsplitsing naar nationaliteit van de kinderen.

Daaruit volgt een beeld over de ontwikkeling van de groep anderstalige kinderen in de PO-leeftijd over de periode 2010-2017. We hebben in het schema rechts op deze pagina een overzicht gegeven van de data die wij tot onze beschikking hebben en in het blauw gemarkeerd de data die relevant is voor de analyses. Namelijk Kinderen van internationale werknemers die woonachtig zijn in Zeeuws-Vlaanderen en in de leeftijd 4-11 zijn en die anderstalig zijn.

Een samenvatting van deze data is opgenomen in paragraaf 2.6. Deze gegevens vormen de basis voor kwantitatieve prognoses over de hoe de verschillende doelgroepen zich in de toekomst mogelijk kunnen ontwikkelen. Deze prognoses zijn in hoofdstuk 4 uitgewerkt.

⁴ Het gaat om kinderen waarvan ten minste één van de ouders de niet-Nederlandse nationaliteit heeft en die een inkomen uit werk ontvangen in Nederland.

2.1 Ontwikkeling internationale werknemers

In de regio Zeeuws-Vlaanderen woonden in 2017 in totaal circa 3.000 internationale werknemers. Het grootste deel van hen is, zoals wij dat noemen 'arbeidsmigrant'. Het gaat om 72 procent van alle internationale werknemers (het kan hierbij ook gaan om seizoenarbeiders). De overige internationale werknemers is 'kenniswerker' (28 procent). Het onderscheid tussen deze twee doelgroepen is gebaseerd op het jaarinkomen van de internationale werknemer. Als deze boven de zogenaamde 30%-regeling⁵ valt dan duiden we de internationale werknemer als een kenniswerker. Wanneer het inkomen van de werknemer lager is dan die grens, dan duiden wij diegene aan als arbeidsmigrant.

Is er een verschil in behoeften arbeidsmigranten en kenniswerkers?

Als er een verschil in behoeften is, dan wordt dat veroorzaakt door het inkomen van de werknemers. Het gaat dan om het vinden van huisvesting, zoals de locatie en het type woning (goedkope, middeldure of dure huur, koop). Als het gaat om onderwijs voor de kinderen van internationale werknemers dan is het aannemelijk dat een kenniswerker het zich eerder kan permitteren om zijn/haar kinderen naar internationale school te laten gaan (in verband met hogere schoolkosten). Zodra de kinderen in het Nederlandse onderwijs instromen zijn de behoeften en ook de knelpunten – waarschijnlijk – niet heel verschillend tussen de beide doelgroepen. Ze lopen tegen dezelfde aspecten aan, zoals taal- en cultuurverschillen, vragen over het curriculum en communicatie met de scholen. Kortom, een arbeidsmigrant of kenniswerker wordt, als het gaat om de instroom van hun kinderen in het reguliere onderwijs, in principe niet verdeeld door opleidingsniveau. Arbeidsmigranten zijn bijvoorbeeld ook (jonge) hoogopgeleide werknemers waar het jaarinkomen niet boven de 37.000 per jaar komt (2017). Het is minder aannemelijk dat kenniswerkers niet hoogopgeleid zijn maar is in theorie wel mogelijk.

Het aantal internationale werknemers woonachtig in de regio is in de periode 2010-2017 10 procent gegroeid (een gemiddelde jaar op jaar groei van 1,4 procent). Die groei is redelijk gestaag gegaan. Enkel in 2012 was het aantal internationale werknemers lager dan in het jaar daarvoor, in de overige jaargangen is het aantal internationale werknemers gegroeid. Wanneer we de doelgroepen uitsplitsen valt op dat de groei volledig veroorzaakt wordt door een toename van het aantal arbeidsmigranten (26 procent groei over periode 2010-2017). Het aantal internationale kenniswerkers is juist afgenomen in de periode 2010-2017, met 17 procent.

⁵ Meer informatie over de 30%-regeling is te vinden via de site van de Belastingdienst: https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/privé/inter nationaal/werken_wonen/tijdelijk_in_een_ander_land_werken/u_komt_in_nederland_werken/30_procent_regeling/ De inkomensgrens in 2017 bedroeg 37.000 euro per jaar.

Het overzicht van de cijfermatige ontwikkeling van de verschillende doelgroepen is opgenomen in Tabel 2.1.

Tabel 2.1: Ontwikkeling aantal internationale werknemers (arbeidsmigranten en kenniswerkers) per gemeente en voor de regio Zeeuws-Vlaanderen als geheel

		2010	2017	Procentuele ontwikkeling 2010-2017	Gemiddelde jaar op jaar ontwikkeling
Hulst	Totale doelgroep	640	590	-8%	-1,1%
	<i>Arbeidsmigranten</i>	400	410	2%	0,4%
	<i>Kenniswerkers</i>	240	180	-24%	-3,6%
Sluis	Totale doelgroep	720	820	14%	1,9%
	<i>Arbeidsmigranten</i>	470	650	38%	4,8%
	<i>Kenniswerkers</i>	250	170	-31%	-5,0%
Terneuzen	Totale doelgroep	1.360	1.580	16%	2,2%
	<i>Arbeidsmigranten</i>	840	1.100	31%	4,1%
	<i>Kenniswerkers</i>	520	480	-7%	-0,8%
Zeeuws- Vlaanderen	Totale doelgroep	2.710	2.990	10%	1,4%
	<i>Arbeidsmigranten</i>	1.700	2.150	26%	3,5%
	<i>Kenniswerkers</i>	1.010	840	-17%	-2,4%

Bron: Belastingdienst, ontsloten via CBS Microdata en bewerkt door Decisio.

In de tabel zijn ook de gegevens per gemeente opgenomen:

- Daarin valt op dat het aantal internationale kenniswerkers in Hulst sterk is afgenomen, maar het aantal arbeidsmigranten min of meer stabiel is gebleven. De groep internationale werknemers als geheel is in Hulst met 8 procent gedaald tot circa 590 in 2017.
- Ook in Sluis is het aantal kenniswerkers hard gedaald, maar door een forse stijging van het aantal arbeidsmigranten is de groep internationale werknemers als geheel wel gegroeid, met 14 procent in de periode 2010-2017 en tot circa 820 in 2017.
- In Terneuzen is het aantal arbeidsmigranten met circa een derde gegroeid en het aantal kenniswerkers met 7 procent gedaald. Het aantal internationale werknemers als geheel is met 16 procent toegenomen, tot een totaal van circa 1.600 in 2017.

Wij beschikken enkel over gegevens over de periode 2010-2017. In gesprekken met regionale stakeholders is het signaal opgehaald dat in 2018 en eerste helft 2019 het aantal internationale werknemers in de regio (sterk) is toegenomen. Heel concrete cijfers die informatie over een hele gemeente of over heel Zeeuws-Vlaanderen gaan, zijn niet aangeleverd. Wel is vanuit enkele individuele partijen inzicht gegeven. Zo heeft DOW in de laatste twee jaar circa 700 mensen

aangenomen, waarvan ongeveer de helft niet uit Nederland of België komt. Ook dit jaar en de komende jaren zal DOW qua werknemersbestand groeien. Bij enkele andere bedrijven gaat het om veel geringere aantallen (tot 10 buitenlandse werknemers per bedrijf).

Statushouders

In aanvulling op de groep mensen die naar de regio toekomt om te werken, is er een groep mensen die naar Nederland komt met een ander motief. Daaronder vallen bijvoorbeeld statushouders. Vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken is een taakstelling voor de huisvesting van statushouders richting gemeenten. Uit dit overzicht volgt dat in de gemeenten Hulst (10), Sluis (8) en Terneuzen (19) gezamenlijk een taakstelling is voor het huisvesten van 37 statushouders in de eerste helft van 2019. Gezamenlijk bedroeg de taakstelling in 2018 het huisvesten van 148 statushouders. Het is onbekend of en hoeveel van deze statushouders kind zijn (of dat het enkel statushouders van minimaal 18 jaar oud gaat). Zeker is dat wanneer hieronder ook kinderen vallen zij in zekere zin ook tot de doelgroep behoren die behoefte heeft aan een andere vorm van onderwijs dan reguliere Nederlandse leerlingen.

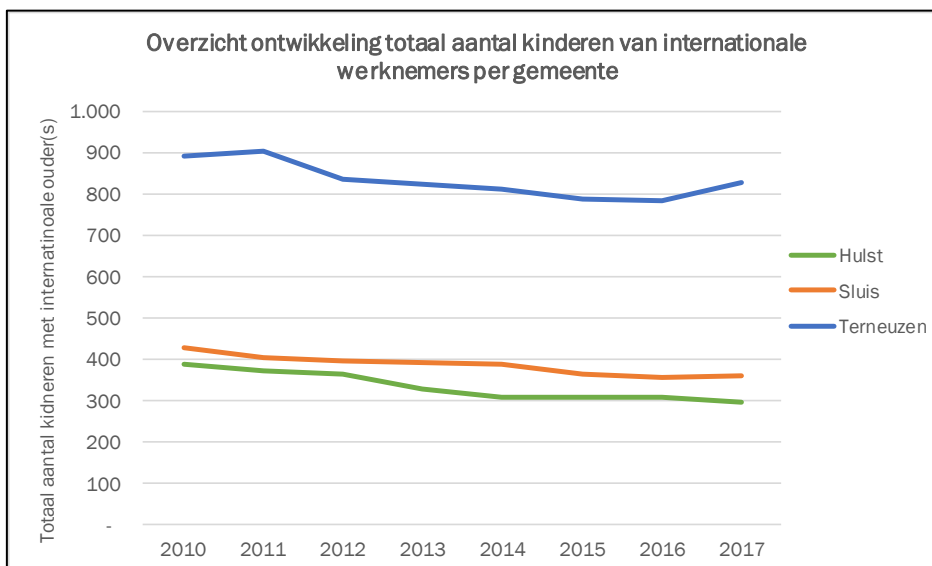
2.2 Kinderen van internationale werknemers

Een deel van de eerder besproken groep internationale werknemers brengt zijn of haar gezin met kinderen met zich mee. Via CBS Microdata is ook data beschikbaar over de gezinnen en kinderen van de internationale werknemers. Wij hebben daarin dus voornamelijk de economische invalshoek in beeld: wij ontsluiten informatie over internationals die in de regio woont en inkomen verdienen in Nederland. Daarmee missen we wellicht een groep internationals (en kinderen daarvan) die om andere dan economische redenen naar Nederland zijn geëmigreerd, zoals statushouders (zie vorige paragraaf). In de hiernavolgende paragrafen gaan we onder meer in op leeftijd en nationaliteit van de kinderen van internationale werknemers.

In totaal woonden in 2017 in Zeeuws-Vlaanderen bijna 1.500 kinderen waarvan ten minste één van de ouders een niet Nederlandse paspoort heeft en in onze database staat aangemerkt als internationale werknemer. Het grootste deel van deze kinderen woont in Terneuzen (ca. 830), gevolgd door Sluis (ca. 360) en Hulst (ongeveer 300). Deze groep maakte daarmee in 2017 voor 7,9 procent deel uit van de totale populatie kinderen in Zeeuws-Vlaanderen (in de regio woonden toen 18.800 kinderen).

Over de periode 2010-2017 is in geheel Zeeuws-Vlaanderen het aantal kinderen van internationale werknemers, gemiddeld met 1,9 procent afgenomen. In alle drie de gemeenten was in de periode 2010-2016 sprake van een afname van deze groep. Het aantal kinderen is in 2017 in Sluis en Terneuzen weer toegenomen. De ontwikkeling is weergegeven in Figuur 2.1. Gezien het feit dat het aantal internationale werknemers in deze periode is toegenomen (met 8 procent, zie paragraaf 2.1) kan gesteld worden dat verhoudingsgewijs minder werknemers met een gezin in de regio zijn komen wonen, een van de redenen kan zijn dat verhoudingsgewijs meer seizoenarbeiders in de regio zijn komen wonen en werken. Dit type arbeidsmigrant neemt over het algemeen minder vaak een gezin mee, omdat ze voor een kortere periode in de regio werken.

Figuur 2.1: Ontwikkeling aantal kinderen van internationale werknemers in Zeeuws-Vlaanderen (periode 2010-2017)

Bron: CBS Microdata, op basis van data Belastingdienst, bewerkingen Decisio

2.3 Verdeling kenniswerker en arbeidsmigrant

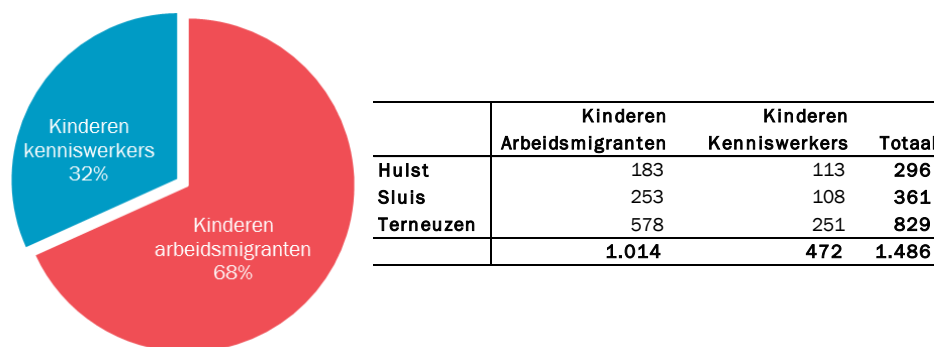
In lijn met de eerder geschetste uitsplitsing van de groep internationale werknemers naar arbeidsmigranten en kenniswerkers, is ook de verdeling van het aandeel kinderen van arbeidsmigranten op het totaal aantal kinderen van internationale werknemers groter dan het aandeel kinderen van internationale kenniswerkers.

In Zeeuws-Vlaanderen woonden in 2017 in totaal circa 1.000 kinderen van arbeidsmigranten en bijna 500 kinderen van internationale kenniswerkers.

Daarmee is ongeveer 2/3 van de internationale kinderen in de regio een kind van een arbeidsmigrant. Deze verhoudingen vinden we ook terug in andere meer rurale gemeenten in Nederland (alhoewel geen representatieve steekproef is uitgevoerd). Vergelijken we deze verhoudingen met Nederland als geheel, dan is het aandeel arbeidsmigranten in Zeeuws-Vlaanderen relatief hoog. In Nederland als geheel is circa 60 procent van de kinderen van internationale werknemers kind van een arbeidsmigrant en 40 procent kind van een kenniswerker.

De verdeling naar arbeidsmigrant/kenniswerker van kinderen van internationale werknemers in de regio Zeeuws-Vlaanderen is weergegeven in Figuur 2.2.

Figuur 2.2: Verdeling kinderen van internationale kenniswerkers en internationale arbeidsmigranten in 2017

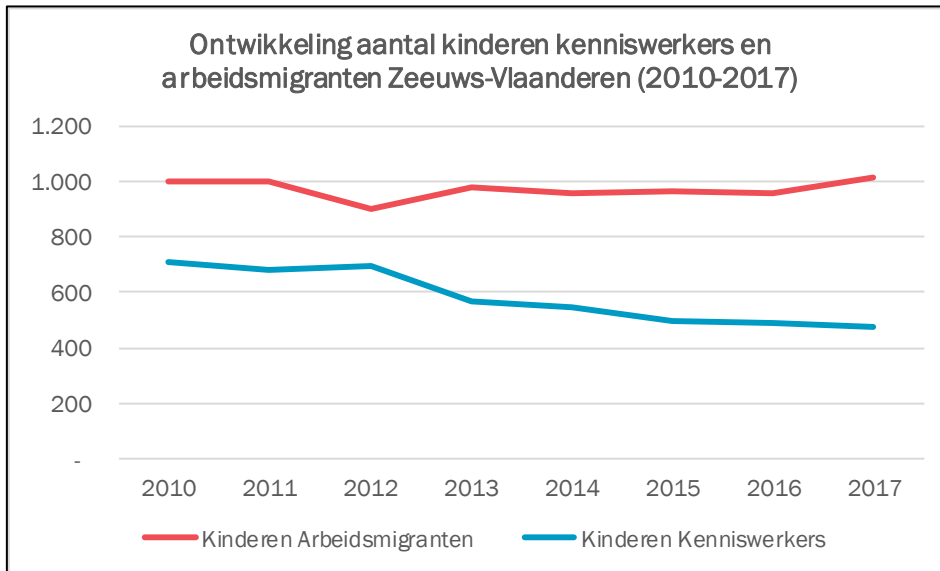

Bron: CBS Microdata, op basis van data Belastingdienst, bewerkingen Decisio

Het aantal kinderen van arbeidsmigranten is in de periode 2010-2017 min of meer stabiel gebleven rond de 1.000 in heel Zeeuws-Vlaanderen. In 2017 was sprake van een relatief hoge stijging (van circa 50 kinderen). Het aantal kinderen van kenniswerkers is de laatste jaren afgenomen. In 2010 woonden in Zeeuws-Vlaanderen nog circa 700 kinderen van kenniswerkers, dat aantal is gedaald naar iets minder dan 500.

De ontwikkelingen zijn grafisch weergegeven Figuur 2.3.

Figuur 2.3: Ontwikkeling aantal kinderen van kenniswerkers en arbeidsmigranten in Zeeuws-Vlaanderen in de periode 2010-2017

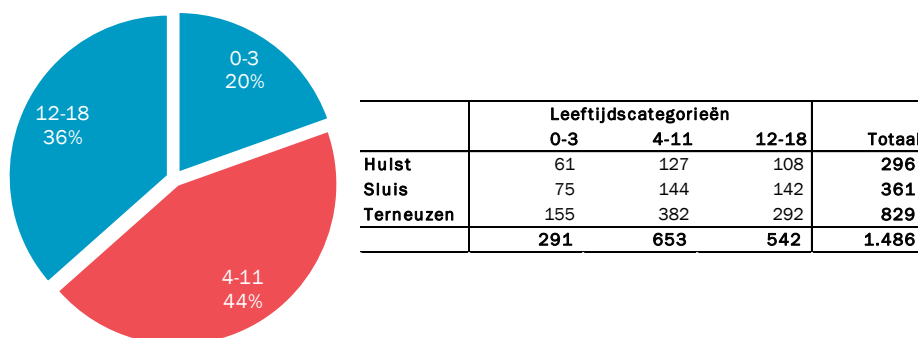

Bron: CBS Microdata, op basis van data Belastingdienst, bewerkingen Decisio

2.4 Onderscheid naar leeftijd van kinderen

Van de kinderen van internationale werknemers is de leeftijd bekend. Op basis daarvan is de groep kinderen die de basisschoolleeftijd hebben (leeftijd 4 tot en met 11) te onderscheiden. Deze groep is in Zeeuws-Vlaanderen relatief de grootste groep, met circa 650 kinderen (44 procent op het totaal). Circa een derde van de kinderen heeft een leeftijd waarop ze naar het voortgezet onderwijs gaan en ongeveer 20 procent van de kinderen had in 2017 een leeftijd van 3 jaar of jonger. Het overzicht van de verdeling is opgenomen in Figuur 2.4.

Figuur 2.4: Verdeling kinderen van internationale werknemers in Zeeuws-Vlaanderen naar leeftijd in 2017

Bron: CBS Microdata, op basis van data Belastingdienst, bewerkingen Decisio

In Zeeuws-Vlaanderen woonden in 2017 in totaal 7.364 kinderen⁶. De groep kinderen met internationale ouders (dat zijn er dus 653) maakt daar dus voor 8,9 procent deel van uit. In Sluis en Terneuzen ligt dat aandeel met 9,4 procent iets hoger dan in Hulst (7,1 procent).

Opvallend is verder het relatief hoge aandeel (20 procent) kinderen in de leeftijd 0-3, dat betekent enerzijds dat naar verwachting de komende jaren (als deze kinderen in de regio blijven wonen) zij ook instromen in het basisonderwijs, anderzijds houdt dat in dat er mogelijk een grote groep kinderen van internationale ouders gebruik maakt van kinderdagopvang. Daar ligt voor de kinderdagopvang en peuterspeelzalen mogelijk een opgave met betrekking tot voorschoolse educatie.

2.5 Uitsplitsing naar nationaliteit van de kinderen

Via CBS Microdata en de verschillende bevolkingsregisters die daarin zijn te ontsluiten is de nationaliteit van de kinderen en van beide ouders onderscheiden. Op basis daarvan is een overzicht gemaakt van het aantal kinderen:

- Waarvan geen van beide ouders de Nederlandse nationaliteit heeft.
- Waarvan één van beide ouders *niet* de Nederlandse nationaliteit heeft en één van beide ouders *wel*. Het kind heeft daarmee (ook) de Nederlandse nationaliteit.
- Dat de Belgische nationaliteit heeft.

Uit analyse blijkt dat in Zeeuws-Vlaanderen in 2017 circa 58 procent van de kinderen van internationale werknemers (ten minste één van de ouders heeft *niet* de Nederlandse nationaliteit) de Nederlandse nationaliteit heeft (een van beide ouders heeft dus wel de Nederlandse nationaliteit)⁷. Het gaat in totaal om bijna 900 van de 1.500 kinderen. Daarnaast zijn circa 175 kinderen van Belgische internationale werknemers in de regio woonachtig.

Dat maakt dat in 2017 in totaal circa 440 kinderen in Zeeuws-Vlaanderen woonden waarvan beide ouders *niet* de Nederlandse of Belgische nationaliteit hadden (het gaat om circa 30 procent van de totale groep). Van deze kinderen kan worden aangenomen dat zij anderstalig zijn. De verdeling naar nationaliteiten is weergegeven in tabel 2.2.

⁶ Bron: CBS Statline

⁷ Dit aandeel is vergelijkbaar met het aandeel in Nederland als geheel.

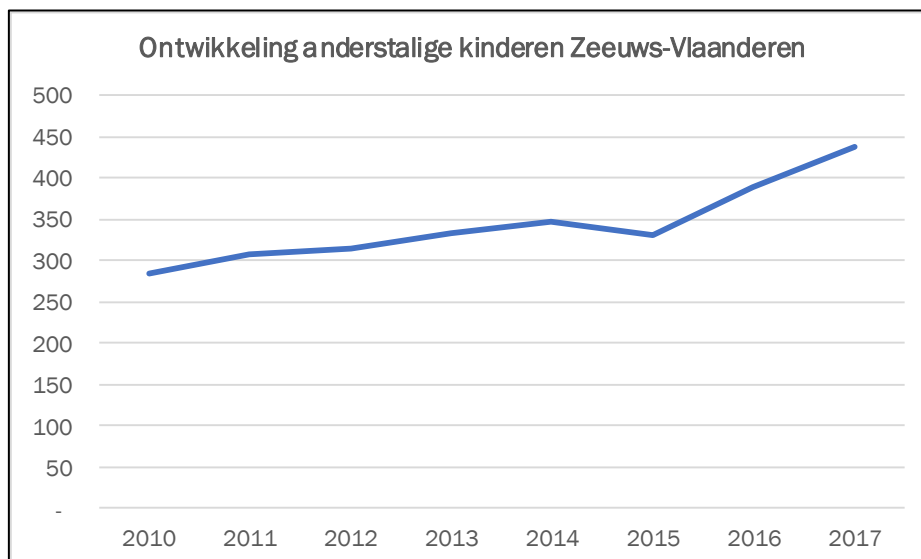
Tabel 2.2: Verdeling kinderen van internationale werknemers naar nationaliteiten in Zeeuws-Vlaanderen, gegevens over 2017

	Totaal kinderen	Waarvan		
		Nederlandse	Belgische	Overige nationaliteiten
Hulst	296	169	70	57
Sluis	361	226	52	83
Terneuzen	829	477	53	299
Totaal Zeeuws-Vlaanderen	1.486	872	175	439

Bron: CBS Microdata, op basis van data Belastingdienst, bewerkingen Decisio

Gegevens over de periode 2010-2017 tonen het verband dat er verhoudingsgewijs minder kinderen van internationale werknemers met de Nederlandse nationaliteit en ook minder Belgische kinderen in Zeeuws-Vlaanderen komen wonen. De spreiding van herkomst zoals berekend voor 2017 levert voor 2010 op dat er in totaal circa 290 kinderen in Zeeuws-Vlaanderen woonden waarvan beide ouders niet de Nederlandse of Belgische nationaliteit hadden. De ontwikkeling van het totaal aantal anderstalige kinderen in Zeeuws-Vlaanderen in de periode 2010-2017 is opgenomen in Figuur 2.5. Dat levert dus het beeld op dat dit aantal in de loop der jaren is toegenomen⁸, dit gaat niet geheel in gelijke voet op met de ontwikkeling van de totale groep kinderen van internationale werknemers als geheel.

Figuur 2.5: Ontwikkeling anderstalige kinderen Zeeuws-Vlaanderen (2010-2017)

Bron: CBS Microdata, op basis van data Belastingdienst, bewerkingen Decisio

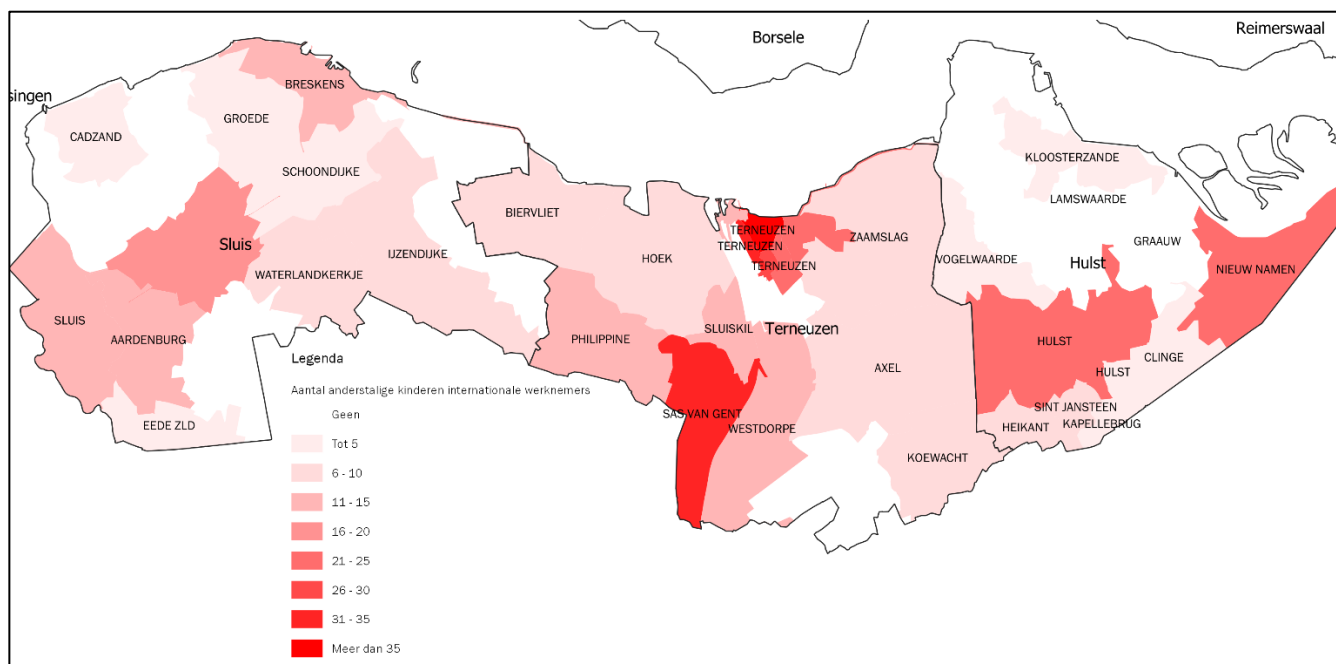
⁸ Deze trend is in lijn met Nederland als geheel.

Vanuit de gemeente Sluis en DOW hebben we gegevens ontvangen over het huidige (voorjaar 2019) aantal kinderen dat niet de Nederlandse of Belgische nationaliteit heeft. In Sluis wonen op dit moment 190 kinderen die anderstalig zijn. De anderstalige medewerkers van DOW hebben op dit moment gezamenlijk 109 kinderen in de leeftijd 0-12.

Geografische spreiding naar kernen

De regionale geografische spreiding (op postcode-4 niveau) van het totale aantal anderstalige kinderen (dus exclusief de kinderen met Nederlandse of Belgische nationaliteit) in 2017 is weergegeven in Figuur 2.6. Daarin valt op dat het aantal kinderen woonachtig in de regio zich concentreert in Terneuzen en in zekere zin ook in het westen en oosten van de gemeente Hulst. In bijlage 3 is voor de volledigheid een tabel met het aantal anderstalige kinderen van internationale werknemers per plaats/kern (aan de hand van de vier positie postcode) opgenomen.

Figuur 2.6: geografische spreiding woonlocaties kinderen van internationale werknemers (exclusief Nederlandse en Belgische kinderen) in 2017 in Zeeuws-Vlaanderen

Bron: CBS Microdata, op basis van data Belastingdienst, bewerkingen Decisio

2.6 Conclusie en samenvatting analyse feiten en cijfers

In dit hoofdstuk zijn gegevens over de groep kinderen van internationale werknemers uitgediept. We zetten de gegevens voor de regio Zeeuws-Vlaanderen als geheel nog eens op een rij en trekken daarover een conclusie:

- In Zeeuws-Vlaanderen woonden in 2017 in totaal circa 1.500 kinderen waarvan ten minste één van de ouders een internationale werknemer is.
- 68 procent van deze ouders is internationale arbeidsmigrant en 32 procent is internationale kenniswerker.
- 44 procent van de kinderen heeft een leeftijd waarop zij naar de basisschool gaan (4-11), het gaat om circa 650 kinderen.
- Van deze groep heeft 30 procent niet de Nederlandse of Belgische nationaliteit. In totaal woonden naar schatting minimaal 440 anderstalige kinderen in Zeeuws-Vlaanderen.
- Het aandeel jongere kinderen van 0 tot 3 jaar is relatief groot (20 procent) en geeft een doorkijk in de mogelijke instroom van anderstalige leerlingen en een actueel vraagstuk bij de kinderdagopvang en peuterspeelzalen.

Stel dat van de 650 kinderen in de basisschoolleeftijd ook circa 30 procent anderstalig is (we kunnen deze link niet één op één leggen), dan woonden in 2017 naar schatting bijna **200 kinderen** in Zeeuws-Vlaanderen die van huis uit anderstalig zijn opgevoed (omdat beide ouders niet de Nederlandse of Belgische nationaliteit hebben) en zij hebben een leeftijd waarop ze normaliter naar de basisschool gaan.

De grafiek in Figuur 2.5 toont aan dat hierboven uitgesplitste groep de laatste jaren in omvang is toegenomen. Deze gegevens en de geschetste ontwikkelingen worden in hoofdstuk 4 gebruikt voor een doorkijk naar de toekomst.

3. Kwalitatieve analyse

Dit hoofdstuk bevat een weergave van gesprekken met stakeholders over enerzijds economische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (paragraaf 3.1) en anderzijds over de keuzes die internationals maken of idealiter willen maken als het gaat om onderwijs (paragraaf 3.2). In bijlage 1 is een overzicht van de gesprekspartners opgenomen.

Bij het voeren van de gesprekken is gestart met het in beeld brengen van de algemene context van Zeeuws-Vlaanderen. Een aantal relevante beelden uit deze gesprekken voor dit onderzoek zijn;

- Zeeuws-Vlaanderen is een krimpregio. Veel jonge mensen trekken voor studie of werk naar de Randstad (of overige delen van Nederland of naar Vlaanderen) en blijven daar vaak woonachtig, bijvoorbeeld na het afronden van hun studie.
- De regio kent een sterke verbinding met België. Deze verbinding is er op diverse aspecten:
 - *Arbeidsmarkt*: vanuit Zeeuws-Vlaanderen worden voor de zorgsector de laatste jaren voornamelijk werknemers geworven op de universiteiten van Gent en Antwerpen.
 - *Economisch*: de huizenprijzen in Nederland in het hogere segment liggen lager dan in België, dit maakt het aantrekkelijk voor Belgen om zich in Nederland te vestigen. De kinderopvang en buitenschoolse opvang is in bijvoorbeeld Gent goedkoper dan in Nederland (maximaal 1 euro per uur voor de BSO en 3 euro per uur voor een KDV⁹) wat aantrekkelijk is voor Nederlandse en Belgische gezinnen in de grensgebieden.
 - *Relationeel*: veel families hebben familiere verbindingen met Belgen.
 - *Cultureel*: Gent is de dichtsbijzijnde relatief grote stad en heeft voor veel Zeeuws-Vlamingen daarmee een primaire focus als het gaat om het culturele aanbod, maar ook om het winkelaanbod.
 - *Grensproblematiek*: eenvoudige uitwisseling van voorwaarden als pensioen, verzekering, belasting en leaseauto blijken lastig realiseerbaar tussen Belgen die werkzaam zijn in Nederland en vice-versa.
 - *Onderwijs*: in de grensgebieden zijn er Nederlandse gezinnen die mogelijk kiezen voor scholen in België vanwege hun traditionele, hiërarchische, duidelijke en resultaatgerichte inrichting van het onderwijs. Daarnaast werkt het zo dat door de goedkope kinderopvang in België mogelijk ook veel kinderen in het Belgische systeem blijven zodra ze naar de basisschool gaan.

⁹ <https://stad.gent/onderwijs-kinderopvang>

- De Schelde is de meest bevaren waterweg van Europa. Antwerpen, Gent, Vlissingen en Terneuzen vormen hier sleutelposities in.
 - De afgelopen jaren is geïnvesteerd in de infrastructuur, de bouw van de Westerscheldetunnel en de sluisen bij Terneuzen.
 - De grootste (en belangrijkste) werkgevers in Zeeuws-Vlaanderen voor internationale werknemers zijn Dow Chemicals, ZorgSaam, Yara, de agrarische sector (seizoenswerk), de bouw en de toeristische sector.

Vanuit deze context hebben we ingezoomd op twee onderwerpen. De economie en arbeidsmarkt en keuzes van de doelgroep.

3.1 Economie en arbeidsmarkt

De economie in de regio trekt aan, zo geven bedrijven door de jaren heen in de kwartaal conjunctuur enquête van het CBS aan dat hun omzet is toegenomen en dat zij van mening zijn dat het economisch klimaat verbeterd is in de afgelopen 3 maanden. Dat uit zich ook in de ontwikkeling van het aantal banen in de regio, dat zit sinds 2014 weer in de lift (CBS). Deze ontwikkelingen komen mede voort uit enkele extra impulsen in de regio, zoals de bouw van de sluis en de Westerschelde tunnel en de centralisatie bij Dow Chemicals van alle BPC centra in Europa, Midden-Oosten en Afrika naar Terneuzen. Deze ontwikkelingen zullen op middellange termijn ook positieve economische effecten genereren, zo is de verwachting.

Aandachtspunt in de regio is dat de vergrijzing toeneemt. Uit CBS prognoses voor de omvang van de bevolking naar leeftijd komt naar voren dat het aantal inwoners tot 30 jaar naar verwachting in omvang afneemt, terwijl de groep 60 plussers zal groeien.

De combinatie tussen vergrijzing en de aantrekkende economie heeft tot resultaat dat Zeeuws-Vlaanderen een van de krapste arbeidsmarkten van Nederland heeft. Op dit moment staan volgens het CBS al circa 6.000 vacatures open in de provincie Zeeland. Door de tijd heen (gegevens beschikbaar vanaf 2011) is het aantal openstaande vacatures toegenomen, van circa 2.000 in 2012 naar de huidige 6.000. In aanvulling op deze gegevens komt uit een studie van het UWV¹⁰ naar voren dat de 'spanning' op de arbeidsmarkt is toegenomen, tot het niveau 'krap'. In bepaalde beroepsgroepen (dienstverlenende, technische en ICT-beroepen) is de arbeidsmarkt zelfs 'zeer krap'.

¹⁰ Samengevat in de studie: *De Zeeuwse arbeidsmarkt* (november 2018), van ZB (Planbureau en Bibliotheek van Zeeland).

Bovenstaande signalen geven aan dat het economisch goed gaat met de regio, maar dat het lastig is voldoende (geschikt) personeel te vinden. Uit onderzoek van de provincie Zeeland¹¹ blijkt dat, als geen actie wordt ondernomen, tot 2022 de provincie circa 6.000 werkzame personen tekort komt. De opbouw van dat tekort is weergegeven in Tabel 3.1.

Tabel 3.1: Arbeidsmarktprognose Zeeland 2019-2022, uitgesplitst naar vervanging en uitbreiding bij bedrijven en arbeidsmarktinstroom

	2019	2020	2021	2022
Vervanging bij bedrijven	4.200	4.400	4.300	4.400
Uitbreiding bij bedrijven	1.700	1.400	1.100	1.000
Arbeidsmarktinstroom	4.700	4.600	4.600	4.500
Tekort op de arbeidsmarkt (cumulatief)	3.100	4.300	5.100	6.000

Bron: ZB, Planbureau (2018)

In gesprekken met diverse bedrijven en intermediaire organisaties (zoals VNO-NCW) in de regio Zeeuws-Vlaanderen wordt dit beeld bevestigd. Sterker nog, aangegeven wordt dat de regio binnen Zeeland de krapste arbeidsmarkt heeft. Met verschillende bedrijven gaat het goed, zij zijn aan het uitbreiden of hebben plannen daartoe. Zij herkennen het probleem om personeel te werven. Verschillende oorzaken daarvoor zijn genoemd:

- Een mismatch op de woningmarkt. Er is een klein aanbod van huurwoningen, deze hebben daarom relatief hoge huurprijzen. Daarnaast is het koopaanbod in het lagere segment woningen gering.
- Ondanks een aantrekkelijke arbeidsmarkt wordt aangegeven dat er nog steeds geringe mogelijkheden zijn voor de partners van werknemers om passend werk in de regio te vinden bij verhuizing
- De afstand tot de Randstad wordt vooral door potentiële Nederlandse werknemers als knelpunt genoemd.

Een en ander zorgt ervoor dat bedrijven in steeds sterkere mate hun blik verruimen of afhankelijk worden van het werven van personeel uit het buitenland. Dat beeld wordt bevestigd door onze cijfers over het aantal internationale werknemers in de periode 2010-2017 (zie paragraaf 2.1). In aanvulling daarop geven onze gesprekspartners aan dat deze trend zich in de afgelopen anderhalf jaar in sterkere mate heeft doorgezet: er is sprake van een forsere stijging van het aantal internationale werknemers in de regio. Zo is bekend dat alleen DOW in de

¹¹ Zie: <https://www.zeeland.nl/economie/arbeidsmarkt>

afgelopen 2 jaar al ongeveer 350 werknemers heeft aangenomen van buiten de regio (anderstaligen). Echter, ook voor deze groep gelden de bovengenoemde knelpunten, daarnaast spelen nog enkele specifieke drempels voor internationale werknemers met kinderen om zich te vestigen. Hier wordt in paragraaf 3.2 op ingegaan.

Naar de toekomst toe lopen verwachtingen over de vraag naar (internationale) werknemers uiteen. Zo geeft Yara aan dat de vraag naar deze groep zal stabiliseren, Dow geeft aan dat de vraag iets zal afnemen (zij hebben in de laatste jaren een fors aantal internationals aangetrokken) en daarna zal stabiliseren. ZorgSaam geeft aan in eerste instantie vooral te focussen op de Belgische arbeidsmarkt.

3.2 Keuzes doelgroep

In onderstaand schema schetsen we voor de context het verschil tussen een internationale school en internationalisering van het onderwijs.

Internationalisering onderwijs – Internationale school

Internationalisering van het onderwijs is een breed begrip. Hier volgt een korte uitleg over het verschil tussen 'internationaal onderwijs' en 'internationale school':

- Onder 'internationaal onderwijs' verstaan we regulier Nederlands onderwijs waarin Nederlandse leerlingen worden voorbereid op een internationale woon- en werkomgeving, kortom worden gevormd tot wereldburgers. Elke zichzelf respecterende school voor basis- en voortgezet onderwijs zal zich richten op vorming van leerlingen tot wereldburgers. Onder internationaal onderwijs verstaan we scholen die nadrukkelijk een internationaal accent aan het onderwijsprogramma toevoegen zoals extra aandacht voor vreemdetalenonderwijs, internationale culturele competenties en dergelijke. Onder 'internationaal onderwijs' verstaan we ook het tweetalig onderwijs. De voertaal van de school blijft echter (in hoofdzaak) Nederlands en de school richt zich op de Nederlandse leerdoelen en examens. Voor het onderwijs worden als regel geen of slechts beperkte ouderbijdragen gevraagd.
- Een 'internationale school' is een school met een onderwijsaanbod dat zich richt op kinderen van expats en internationaal mobiele gezinnen. Dit onderwijsaanbod kenmerkt zich door Engels als (enige) voertaal, internationale leerdoelen en oriëntatie op internationaal erkende examens (Internationaal Baccalaureaat). De toelating tot internationale scholen is afhankelijk van de betaling van ouderbijdragen (*school fees*) die uiteen kunnen lopen van zo'n € 3.500 tot € 20.000 per kind per schooljaar.

Op bovenstaande zijn enkele nuanceringen aan te brengen. Het onderscheid oogt immers overzichtelijk, maar in de praktijk ligt het wat genuanceerder:

- Zo is het voor expats die van plan zijn langere tijd (of permanent) in Nederland te blijven waarschijnlijk aantrekkelijker hun kinderen bij een reguliere Nederlandse school aan te melden dan bij een internationale school. (En soms is het zelf hun enige keuze, namelijk als school fees niet op te brengen zijn.) De kinderen worden dan optimaal voorbereid op Nederlands vervolgonderwijs.
- Internationale scholen zijn bestemd voor kinderen van expats. Rijksbekostigde internationale scholen mógen zelfs als regel geen reguliere Nederlandse leerlingen toelaten. Maar expats kunnen ook Nederlanders zijn. Met name kan worden gedacht aan Nederlanders die terugkeren van een uitzending in het buitenland en Nederlanders die zich voorbereiden op uitzending. Kinderen van deze groepen zijn wel toelaatbaar op internationale scholen. In de praktijk zien we dat binnen internationale scholen circa 15% van de leerlingen de Nederlandse nationaliteit heeft.
- In het bovenstaande onderscheid 'internationaal onderwijs/ internationale school' passen niet de taalklassen. In deze onderwijsvoorzieningen worden kinderen van nieuwkomers via een intensief taalprogramma voorbereid op instroom in het reguliere Nederlandse onderwijs. Het gaat om onderwijstrajecten die als regel één of twee jaar duren. Deze taalklassen worden meestal niet tot het internationaal onderwijs gerekend, hoewel het soms ook voor expats een passende overgangsvoorziening naar Nederlands onderwijs kan zijn.

Onder meer op basis van de gesprekken met regionale stakeholders hebben we een verdeling in drie categorieën internationale werknemers met een gezin gemaakt:

1. De werknemer die een woonplek dicht bij de werkplek zoekt, de kinderen gaan naar het lokaal onderwijs.
2. De werknemer zoekt een internationale omgeving als Breda of Antwerpen, de kinderen gaan naar de internationale school en de werknemer reist dagelijks naar de werkplek of de kinderen reizen dagelijks naar de internationale school.
3. De werknemer huurt een 'pied a terre' en het gezin blijft in het land van herkomst. De werknemer reist op en neer.

Om de kans te vergroten dat een werknemer langer in dienst blijft (jaarlijkse uitstroom is 10-15 procent) hechten bedrijven er belang aan dat hun werknemers integreren en dicht bij het werk wonen in een prettige omgeving. Hieronder wordt een passende woning verstaan en onderwijs dat aansluit op de leerbehoefte van het kind. Waarbij woning en school op fietsafstand van elkaar liggen.

Door alle drie de grote organisaties wordt de behoefte en haalbaarheid van een internationale school als zeer twijfelachtig omschreven. Het aantal contracten van

werknemers met een vergoeding voor de internationale school is klein in verhouding tot het aantal internationale werknemers. Het inkomen van de meeste internationale werknemers is niet toereikend om zelf de toelage van de internationale school te bekostigen (dat blijkt ook uit onze analyse van het aantal internationale kenniswerkers in de regio, dat aantal is de laatste jaren afgenomen, zie paragraaf 2.1).

Het thuisland van de werknemers rijkt wijd. Genoemde herkomst zijn Azië, Midden-Oosten, Oost-Europa, Afrika, Zuid-Europa, Zuid-Amerika en de VS en Canada. Het aantal gezinnen met Engels als moedertaal is niet exact bekend¹², maar uit de gesprekken blijkt dat de laatste jaren voornamelijk internationale werknemers uit Zuid-Europa (Spanje, Portugal), Turkije, Polen en Roemenië zijn aangetrokken. Bovendien is de laatste jaren sprake van een instroom van migranten uit (voormalig) oorlogsgebieden, zoals Syrië. Signaal is dat het aantal internationals en kinderen van deze groep anders dan Engelstaligen de laatste jaren is toegenomen.

In de interviews is gevraagd naar signalen van internationale werknemers met betrekking tot het onderwijs en passende woonvoorzieningen. Hieronder een beknopte weergave:

Onderwijs

- Vertraging van de schoolloopbaan van het kind, doordat hij of zij de Nederlandse taal niet spreekt.
- Onduidelijkheid over het scholenaanbod en de inrichting van het (Nederlandse) onderwijssysteem.
- Onduidelijkheid over de aandacht voor taalverwerving in het Nederlands onderwijs.
- Moeite met de communicatie met de school of het kinderdagverblijf. Het gaat dan bijvoorbeeld om het niet begrijpen van nieuwsbrieven, de schoolgids, lesstof of de leerkracht of leidster.
- De kosten voor naschoolse opvang zijn hoog en vaak zonder toeslag omdat de partner niet werkt.

Woonvoorziening

- In Zeeuws-Vlaanderen is het aanbod middensegment huurwoningen beperkt. Daarbij worden relatief hoge huurprijzen gevraagd voor kleine woningen.
- Aangegeven wordt dat er ook een geringe beschikbaarheid is van koopwoningen in het lagere segment.

¹² Op basis van een recente uitgifte uit het bevolkingsregister van de gemeente Sluis blijkt dat het grootste deel van de internationale kinderen uit een niet Engelstalig land afkomstig is.

- Verder zijn er weinig woningen beschikbaar in de buurt van scholen waar aandacht is voor extra taalondersteuning.

Op basis van de input uit deze interviews kan een voorzichtig beeld gegeven worden dat de aandacht voor taal en de bereikbaarheid van de school belangrijke aspecten zijn die van invloed zijn op de keuzes van internationals om zich te vestigen in Zeeuws-Vlaanderen.

4. Prognose anderstaligen PO Zeeuws-Vlaanderen

Op basis van de geschetste kwantitatieve ontwikkelingen over het aantal anderstalige kinderen in Zeeuws-Vlaanderen in hoofdstuk 2 en de geschetste economische en kwalitatieve trends in hoofdstuk 3 is in dit hoofdstuk een drietal prognoses scenario's uitgewerkt die de mogelijke ontwikkeling van de doelgroep schetsen. Bij het opstellen van deze kwantitatieve prognoses is gebruik gemaakt van de kennis die door Decisio is opgedaan in het onderzoek naar en de opzet van een *trendmatig prognosemodel instroom internationaal onderwijs*. Dit onderzoek is gedaan in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en nog niet gepubliceerd.

Belangrijkste uitkomst van dat onderzoek is dat de ontwikkeling van het aantal kinderen van internationale werknemers in een regio in sterke mate samenhangt met de ontwikkeling van het aantal banen in die regio. Om die reden koppelen we de prognoses in dit hoofdstuk ook aan de te verwachte ontwikkeling van het aantal banen in de regio Zeeuws-Vlaanderen. Daartoe zijn de volgende drie scenario's uitgewerkt:

- Het **basis trendscenario**. Dit scenario gaat voor de korte termijn uit van de prognoses van het UWV en het Planbureau Zeeland over de arbeidsmarkt in de regio (tot en met 2020 een groei van 1,6 procent per jaar). Voor de periode 2020-2030 is uitgegaan van de gemiddelde (verwachte) groei van het aantal banen over de periode 2012-2020, die gemiddelde groei is 0,97 procent per jaar. Vervolgens is ook rekening gehouden met een ontwikkeling in de parameters om het aantal anderstaligen te berekenen. Daarvoor is de trend dat het relatieve aandeel anderstaligen in de periode 2010-2017 is toegenomen (met gemiddeld 1,5 procent per jaar) doorgetrokken, maar daarbij is uitgegaan van de helft van de gemiddelde groei per jaar (dus 0,75 procent per jaar).
- Het **trendscenario laag**. Dit scenario gaat voor de korte termijn uit van de helft van de groei van het aantal banen die het UWV voorspelt (tot en met 2020 0,8 procent groei) en voor de periode daarna uit van de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de regio Zeeuws-Vlaanderen volgens het WLO-scenario Hoog¹³. Dit scenario schetst een jaarlijkse afname van de werkgelegenheid in de regio met 0,25 procent. Vervolgens zijn de parameters om het aantal anderstaligen te berekenen gelijk gehouden aan hoe deze parameters er anno 2017 voor stonden.

¹³ Meer informatie over de zogenoemde Welvaart en leefomgevingsscenario's is te vinden via deze site: <https://www.wlo2015.nl/>

- Het **trendscenario hoog**. Dit scenario is wat betreft economische ontwikkeling gelijk aan het basis trendscenario. De parameters om het aantal anderstaligen te berekenen zijn van jaar op jaar echter op een andere manier berekend, namelijk door de in paragraaf 2.5 geschetste ontwikkeling (namelijk dat het aantal en aandeel anderstaligen toe is genomen in de periode 2010-2017, met 1,5 procent per jaar) verder door te trekken voor de periode 2018-2030. Ook is rekening gehouden met een kleiner wordend aandeel Belgische kinderen in de regio.

In het vervolg van dit hoofdstuk presenteren we de uitkomsten van de prognoses.

4.1 Basis trendscenario

Volgens het basis trendscenario ontwikkelt het aantal kinderen van internationale werknemers zich tot 2030 naar circa 1.700. Daarbinnen neemt de groep kinderen in de leeftijd van 4 tot 11 jaar toe naar ongeveer 730. Het gaat om een gemiddelde jaarlijkse groei van 0,9 procent in de periode 2018-2030. Ervan uitgaande dat in 2030 49 procent van het totaal aantal kinderen van internationale kenniswerkers de Nederlandse nationaliteit heeft en dat er circa 175 Belgische kinderen (naar schatting 77 in de leeftijd 4-11) in de regio wonen (zoals dat nu ook het geval is), komt de prognose in 2030 uit op circa 300 anderstalige kinderen van internationale werknemers (een groei van 3,5 procent per jaar). In Tabel 4.1 is het resultaat van de prognoses opgenomen.

Tabel 4.1: Resultaat prognoses omvang doelgroep kinderen van internationale werknemers in Zeeuws-Vlaanderen, volgens het basis trendscenario

	Daadwerkelijke ontwikkeling doelgroep			Prognoses doelgroep		
	2010	2014	2017	2020	2025	2030
Totale omvang doelgroep	1.705	1.505	1.486	1.610	1.640	1.670
Omvang groep 4-11 jarigen	761	674	653	708	721	734
Totaal anderstaligen	136	155	190	229	262	295

4.2 Trendscenario laag

Volgens het trendscenario laag blijft het aantal kinderen van internationale werknemers 1.500 in 2030, dit als gevolg van een verwachte economische stagnatie (volgens het WLO scenario Hoog). Daarbinnen blijft de groep kinderen in de leeftijd van 4 tot 11 jaar ongeveer 650. Over het geheel gezien is de gemiddelde jaarlijkse ontwikkeling 0 procent in de periode 2018-2030. Ervan uitgaande dat 59 procent van het totaal aantal kinderen van internationale kenniswerkers de Nederlandse nationaliteit heeft en dat er circa 175 Belgische kinderen (naar

schatting 77 in de leeftijd 4-11) in de regio wonen (zoals dat nu ook het geval is). De prognose komt in 2030 uit op circa 190 anderstalige kinderen van internationale werknemers. In Tabel 4.2 is het resultaat van de prognoses opgenomen.

Tabel 4.2: Resultaat prognoses omvang doelgroep kinderen van internationale werknemers in Zeeuws-Vlaanderen, volgens het trendscenario laag

	Daadwerkelijke ontwikkeling doelgroep			Prognoses doelgroep		
	2010	2014	2017	2020	2025	2030
Totale omvang doelgroep	1.705	1.505	1.486	1.562	1.525	1.488
Omvang groep 4-11 jarigen	761	674	653	687	670	654
Totaal anderstaligen	136	155	190	204	197	191

4.3 Trendscenario hoog

In het trendscenario hoog is de groei van het totaal aantal kinderen van internationale werknemers gelijk aan de ontwikkeling in het basis trendscenario. Dat komt neer op 1.670 kinderen van internationale werknemers in 2030, waarvan er 734 in de PO-leeftijd zijn.

In dit scenario trekken we de trend door dat een steeds groter deel van de kinderen van internationale werknemers anderstalig is (geen Nederlandse of Belgische nationaliteit). In dat geval is in 2030 heeft circa 60 procent van de kinderen een niet-Nederlandse nationaliteit en is het aantal Belgische kinderen afgenomen naar 125 (waarvan 55 in de PO-leeftijd). De prognose voor het aantal anderstaligen in Zeeuws-Vlaanderen in 2030 komt volgens dit scenario uit op bijna 400 kinderen. Het zou gaan om een groei van 5,7 procent per jaar in de periode 2018-2030. In Tabel 4.3 is het resultaat van de prognoses opgenomen.

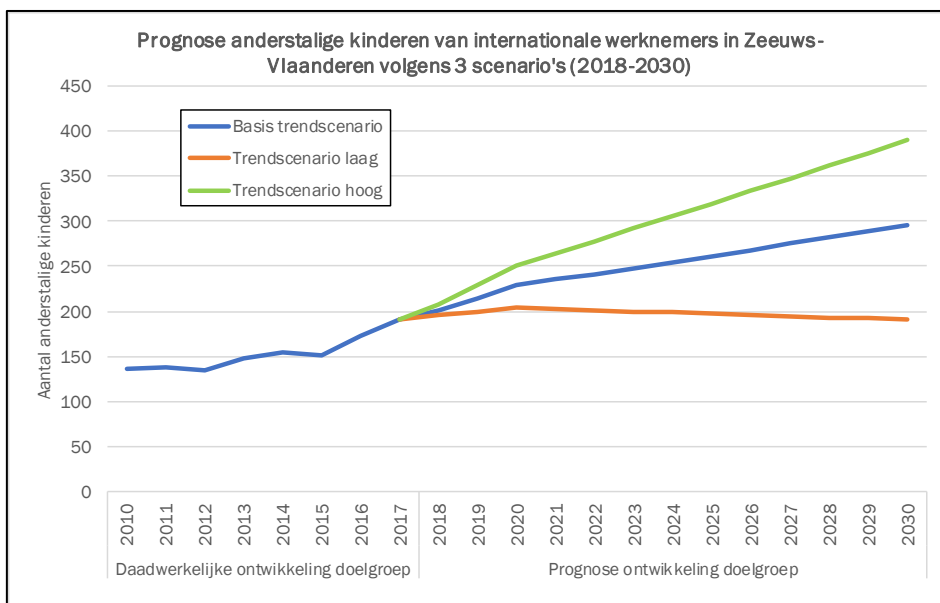
Tabel 4.3: Resultaat prognoses omvang doelgroep kinderen van internationale werknemers in Zeeuws-Vlaanderen, volgens het trendscenario hoog

	Daadwerkelijke ontwikkeling doelgroep			Prognoses doelgroep		
	2010	2014	2017	2020	2025	2030
Totale omvang doelgroep	1.705	1.505	1.486	1.610	1.640	1.670
Omvang groep 4-11 jarigen	761	674	653	708	721	734
Totaal anderstaligen	136	155	190	251	320	390

4.4 Conclusie en samenvatting prognoses

In lijn met verwachtingen vanuit het bedrijfsleven en overheid, onder andere ten aanzien van de krapte op de arbeidsmarkt, neemt het aantal kinderen van internationale werknemers naar verwachting de komende jaren toe. Het ligt in de lijn der verwachting dat ook het aandeel anderstaligen zal toenemen en ook dat het relatief aandeel binnen de totale groep zal toenemen. Om die reden is het interessant het basis trendscenario en trendscenario hoog met elkaar te vergelijken. Figuur 4.1 geeft daar een handvat door, daarin zijn de drie scenario's grafisch met elkaar vergeleken. Het scenario hoog is met name interessant als rekening wordt gehouden met het effect van een verbeterd vestigingsklimaat en een mogelijke aanzuigende werking voor bedrijven en werknemers.

Figuur 4.1: Vergelijking prognoses anderstalige kinderen van internationale werknemers in Zeeuws-Vlaanderen volgens drie scenario's

De voorspelde groei van het aantal internationale werknemers en anderstalige kinderen in het basis trendscenario en in het trendscenario hoog zal zich naar verwachting concentreren in de gemeente Terneuzen. Daar bevindt zich de voornaamste economische bedrijvigheid en ook de specifieke bedrijvigheid waar internationalisering aan de orde is. Toch moet niet uitgevlakt worden dat ook in andere delen van Zeeuws-Vlaanderen (denk aan de horeca in Sluis en landbouw in Hulst en Sluis) arbeidstekorten zijn en het daarmee aannemelijk is dat zich ook daar een groeiende groep anderstaligen zal vestigen.

5. Conclusies en doorkijk naar vervolg

5.1 Conclusie

In Zeeuws-Vlaanderen wordt in toenemende mate internationalisering van de bevolking ervaren. Het gaat om steeds meer werknemers met een internationale achtergrond in een aantrekkelijke economie en om meer kinderen die het onderwijs instromen vanuit een anderstalige context. Deze trends en ontwikkelingen worden deels bevestigd door de gepresenteerde feiten en cijfers. Herkend wordt dat zich meer internationale werknemers in de regio hebben gevestigd, maar zij nemen over het algemeen minder kinderen mee. Binnen de groep kinderen van internationale werknemers neemt het aantal anderstalige kinderen wel toe.

Uit gesprekken met diverse bedrijven, intermediaire organisaties en overheden en uit een analyse van economische statistieken blijkt dat de economie in de regio aantrekt. Dat leidt, als geen actie wordt ondernomen, naar verwachting tot krapte op de arbeidsmarkt in Zeeland als geheel en Zeeuws-Vlaanderen in het bijzonder.

Tegen deze achtergrond zijn door Decisio en B&T drie prognoses scenario's uitgewerkt om in beeld te krijgen hoe het aantal anderstalige kinderen in het PO in Zeeuws-Vlaanderen zich tot 2030 mogelijk kan ontwikkelen. Uitkomst uit het basis trendscenario, dat sterk in lijn loopt met prognoses over regionaal economische ontwikkelingen, is dat het aantal anderstalige kinderen met gemiddeld 3,5 procent per jaar kan groeien van de circa 190 in beeld gebrachte kinderen in 2017 tot circa 300 in 2030. In een hoog scenario zou het om bijna 400 anderstalige kinderen in 2030 gaan en in een laag scenario om circa 190 kinderen.

Regionale en lokale analyse levert een beeld op van sterke economische ontwikkelingen in de Kanaalzone (gemeente Terneuzen). Het is aannemelijk dat in deze regio de groei het sterkst is. Toch kan niet uitgesloten worden dat ook in de gemeenten Sluis en Hulst de groep anderstaligen zal toenemen, aangezien in deze regio's ook krapte op de arbeidsmarkt is (bijvoorbeeld in horeca en landbouw).

Belangrijke kanttekening en belangrijk aandachtspunt in het perspectief van een toenemend aantal internationale werknemers en anderstalige kinderen is het op orde hebben of krijgen van het vestigingsklimaat in de regio. Dat gaat enerzijds over onderwijs, waar dit onderzoek zich voornamelijk op richt, maar anderzijds ook over een passend aanbod van woonruimte voor de verschillende doelgroepen. Aan beide aspecten zal de komende jaren beleidsmatig meer aandacht moeten worden besteed om internationale werknemers (en ook werknemers uit andere delen van

Nederland) te kunnen (blijven) trekken en daarmee ook de voorspelde krapte op de arbeidsmarkt op te kunnen lossen.

5.2 Doorkijk fase 2

Vanuit de data, prognoses en de beelden van de gesprekspartners van en het primair onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen zelf is een start gemaakt met het formuleren van bouwstenen die relevant zijn voor een verder vervolg.

Engels

Het aantal internationale leerlingen met een niet-Nederlandse en ook niet-Engelstalige achtergrond is de laatste jaren toegenomen (harde data over dit laatste is niet bekend, maar verschillende gesprekken bevestigen het beeld dat steeds meer internationale kinderen afkomstig uit Zuid-Europa en Oost-Europa naar de regio komen). De werknemer spreekt (vaak) wel Engels. Bij internationale werknemers is de kans reëel dat zij op den duur naar een ander land verhuizen dan hun thuisland.

De Nederlandse taal

De kinderen zijn wettelijk verplicht Nederlandse toetsen en examens te maken. Dit maakt het relevant dat de Nederlandse taal onderdeel blijft uitmaken van een nog te kiezen onderwijsinrichting.

Bestedingsruimte

Uit de data en de interviews blijkt dat het aantal gezinnen dat de middelen heeft, of ter beschikking gesteld worden om naar een internationale school te gaan gering is. Zo blijkt ook uit het gegeven dat een klein deel van de internationale werknemers in de regio een kenniswerker is (een internationale werknemer met een bovenmodaal inkomen).

Onderscheid

Het onderwijsaanbod in de regio Zeeuws-Vlaanderen is redelijk gelijk. Onderscheid wordt gemaakt op methodes en aanbod, bijv. Vreedzameschool, Leonardo onderwijs, kindcentrum of rots-water. Voorbeelden van onderscheidende scholen zijn de kustschool in Cadzand met gepersonaliseerd eigentijds onderwijs en de Irisschool met unitonderwijs. Het aanbod in België lijkt vooral gericht op kennisverwerving. Er bestaan bijvoorbeeld in Gent wel alternatieve onderwijsvormen als Montessori, Freinet en MI of inrichting (jaarstofklassen of

unit)¹⁴. In België is aandacht voor anderstalige kinderen, maar zijn geen voorbeelden bekend van onderwijsinstellingen waarin specifiek extra aandacht wordt besteed aan internationalisering of tweetalig onderwijs.

Doorgaande leerlijn

Zeeuws-Vlaanderen heeft in het voortgezet onderwijs een grote TTO-afdeling op het Lodewijk College en het Reynaert College heeft aandacht voor internationalisering en Cambridge.

Op basis van de bouwstenen en het onderzoek kunnen de volgende vragen bijdragen in het vervolg:

- Het in beeld brengen van de huidige context en leren van de stappen die al genomen zijn
 - Wat zijn de huidige beelden en behoeften van internationals?
 - Op welke scholen volgen op dit moment anderstalige leerlingen onderwijs?
 - Bij welke van deze scholen wordt zorg ervaren met betrekking tot de internationale leerlingen? En zo ja, wat is deze zorg?
 - Bij welke van deze scholen wordt geen zorg ervaren en wat hebben ze hiervoor gedaan?
- Oriëntatie op nieuwe onderwijsvormen
 - Op welk vraagstuk moet een nieuwe onderwijsvorm een antwoord zijn?
 - Wat is een relevante omgeving voor een school met een internationaal karakter.
 - Centreren of generaliseren? Of te wel, voor 1 of 2 scholen een specifiek passend aanbod of alle scholen equiperen in een basis passend aanbod.
 - Perspectief keuze; kinderen maximaal ondersteunen in het verwerven van de Nederlandse taal en/of kinderen ook verrijken met de Engelse taal.
 - Wie is de doelgroep; zijn dit de kinderen van internationale werknemers of ook Nederlandse en Belgische gezinnen.
 - Welke mogelijk aanzuigende werking kan er optreden?
- Regio
 - Welke mogelijkheden tot internationaliseren sluiten aan bij de behoefte en mogelijkheden van de regio?
 - Welke overstijgende samenwerking is voorwaardelijk voor de realisatie van een school met internationale aspecten?

¹⁴ Zie bijvoorbeeld:

https://stad.gent/sites/default/files/page/documents/Beleidsnota%20Onderwijs%20Opvoeding%20en%20Jeugd_2.pdf

Bijlage 1. Gesprekspartners

Ten behoeve van het onderzoek is met de volgende organisaties en personen gesproken:

- Dow Chemical – Dhr. Van Dijk
- Yara – Mw. Visser
- Gemeente Terneuzen – Dhr. Begijn (Wethouder Economie), Mw. Suij (Wethouder Onderwijs), Mw. Goossen (Beleidsmedewerker onderwijs) en Dhr. De Groot (Beleidsmedewerker economie).
- Gemeente Sluijs – Dhr. Werkman (Wethouder Onderwijs, Economie en Jeugdzorg) en mw. Waasdorp (medewerker Jeugd & gezin)
- Nouvall – Dhr. Van Leuven (directeur)
- Provincie Zeeland – Jack Hoogenboom (Projectleider onderwijs en kennisinfrastructuur) en Margriet van Groeningen (Opgavemanager campus Zeeland en Arbeidsmarkt)
- VNO-NCW – Dhr. Pille
- HR Expat services – Mw. Verschelling
- ZorgSaam – Dhr. Smit

Bijlage 2. Gespreksleidraad

Gespreksnotitie internationalisering primair onderwijs Zeeuws-Vlaanderen

Betreft	:	Gespreksnotitie ter introductie en voorbereiding op gesprekken in het kader van onderzoek naar internationalisering van het primair onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen
Opgemaakt door	:	Decisio en B&T, in opdracht van de samenwerkende PO-schoolbesturen Zeeuws-Vlaanderen
Datum	:	27 maart 2019

Aanleiding onderzoek

Basisscholen in Zeeuws-Vlaanderen merken de laatste jaren een toenemende instroom van kinderen met een niet internationale achtergrond. Uit een eerste rondgang langs bedrijven en regionale overheden wordt het beeld van internationalisering bevestigd; bedrijven nemen steeds vaker werknemers met een niet-Nederlandse achtergrond aan.

Internationals en kinderen van internationals brengen verschillende wensen ten aanzien van internationaliserend onderwijs met zich mee, bijvoorbeeld gericht op taal, cultuur en een internationaal curriculum. Aanbod op dit vlak kan zorgen voor een verbeterd regionaal vestigingsklimaat. Om deze redenen oriënteren de samenwerkende schoolbesturen in Zeeuws-Vlaanderen zich op internationalisering van het regionale primair onderwijsaanbod.

Onderzoeksvraag

Tegen deze achtergrond hebben de PO-schoolbesturen Decisio en B&T gevraagd onderzoek te doen naar in eerste instantie de feitelijke omvang van de doelgroep en recente ontwikkelingen daarin. Op basis daarvan en op basis van gesprekken met regionale stakeholders zal tevens een analyse van de toekomstige ontwikkelingen (prognoses) worden opgesteld. Om in een mogelijke fase daarna specifiek de vraag naar bepaalde typen onderwijs van de doelgroep te verdiepen.

Gespreksonderwerpen

Wij gaan ook graag met u in gesprek. Daarin willen we enerzijds ingaan op meer economische aspecten rondom internationalisering:

- Klopt volgens u het algemene beeld over een toenemende instroom van internationale werknemers (arbeidsmigranten en kenniswerkers) in de regio.
- Wat kunt u daarover specifiek vanuit uw eigen organisatie over meegeven?

- Wat zijn uw verwachtingen voor de middellange termijn ten aanzien van internationalisering van de beroepsbevolking in de regio?
- Wat kunt u daarover specifiek vanuit uw eigen organisatie over meegeven? En welke aspecten hebben daar in de toekomst nog invloed op? Waar hangt eventuele groei vanaf?

Anderzijds besteden we graag aandacht aan verschillende gedragskeuzes van de doelgroep zelf:

- Bent u bekend met motivaties van de doelgroep ten aanzien van de keuze om ergens te gaan wonen, werken en uiteraard onderwijs?
- Welke aspecten zijn van invloed op deze keuzes?
- Is sprake van een goede match tussen vraag en aanbod op het gebied van onderwijs,

Wij nemen graag binnenkort contact met u op voor het maken van een afspraak (afhankelijk van de planning maken we graag een telefonische of fysieke afspraak).

Mocht u nog vragen hebben dan vernemen wij dat graag, u treft onze contactgegevens onderstaand aan. Contactpersoon bij onze opdrachtgever is Levien Hamelink (Scholengroep ProBaz).

Daan van Gent
Senior adviseur Decisio
06-27823448

Marieke Reuter
Senior adviseur B&T
06-40726026

Bijlage 3. Overzicht aantal anderstalige kinderen per kern

In onderstaande tabel is voor alle plaatsen / kernen (aan de hand van het vier positie postcodeniveau) het aantal anderstalige kinderen van internationale werknemers opgenomen in 2017 (dus kinderen die niet de Nederlandse of Belgische nationaliteit hebben).

Gemeente	Vier positie postcode	Plaats / kern	Aantal anderstalige Kinderen van Internationale werknemers
Sluis	4501	Oostburg	15
Sluis	4503	Groede	<10
Sluis	4506	Cadzand	<10
Sluis	4507	Schoondijke	<10
Sluis	4508	Waterlandkerkje	<10
Sluis	4511	Breskens	12
Sluis	4515	Ijzendijke	<10
Sluis	4524	Sluis	10
Sluis	4527	Aardenburg	14
Sluis	4529	Eede zld	<10
Terneuzen	4521	Biervliet	<10
Terneuzen	4531	Terneuzen	12
Terneuzen	4532	Terneuzen	38
Terneuzen	4533	Terneuzen	22
Terneuzen	4535	Terneuzen	24
Terneuzen	4536	Terneuzen	28
Terneuzen	4537	Terneuzen	30
Terneuzen	4541	Sluiskil	12
Terneuzen	4542	Hoek	<10
Terneuzen	4543	Zaamslag	<10
Terneuzen	4551	Sas van gent	34
Terneuzen	4553	Philippine	12
Terneuzen	4554	Westdorpe	13
Terneuzen	4571	Axel	<10
Terneuzen	4576	Koewacht	<10
Hulst	4561	Hulst	21
Hulst	4562	Hulst	<10
Hulst	4564	Sint jansteen	<10
Hulst	4565	Kapellebrug	<10

Hulst	4566	Heikant	<10
Hulst	4567	Clinge	<10
Hulst	4568	Nieuw namen	21
Hulst	4569	Graauw	<10
Hulst	4581	Vogelwaarde	<10
Hulst	4586	Lamswaarde	<10
Hulst	4587	Kloosterzande	<10
